

Zbigniew Szczerbik

Lustracja starostwa wieluńskiego z 1765 roku

Rocznik Wieluński 8, 141-156

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zbigniew Szczerbik

LUSTRACJA STAROSTWA WIELUŃSKIEGO Z 1765 ROKU

Geneza lustracji dóbr królewskich w Rzeczypospolitej sięga XVI wieku i łączy się z ruchem *egzekucji praw i dóbr*¹. W 1563 roku sejm uchwalił *kwartę*, na mocy której czwarta część dochodów z królewszczyzn, przeznaczona miała być na tzw. *wojsko kwarciane*². W celu dokładnego ustalenia wysokości osiągniętych dochodów przez posesorów wspomnianych dóbr nakazano ich lustrację. Pierwszą z nich przeprowadzono w latach 1564–1566. Kolejne planowano przeprowadzać co pięć lat. Jednak nigdy tego nie zrealizowano. W XVII wieku dobra królewskie lustrowano w latach 1616–1620, 1628–1632 oraz 1655–1665, a w XVIII wieku w latach 1764–1765 i w 1789. Należy podkreślić, że lustracje dóbr królewskich stanowią ważny materiał źródłowy do badań nad gospodarką epoki staropolskiej. Ukazują nam też m.in. strukturę społeczną czy położenie społeczno-ekonomiczne zamieszkującej je ludności³.

¹ Szerzej na ten temat m.in. A. Sucheni-Grabowska, *Odbudowa domeny królewskiej w Polsce 1504–1548*, Wrocław 1967; też, *Losy egzekucji dóbr w Koronie w 1574–1650*, „Kwartalnik Historyczny” 1973, R. LXXX, z. 1; T. Sulc, *Z badań nad egzekucją praw. Podstawy ustawodawcze egzekucji dóbr, ich interpretacja i nowelizacja na sejmach za panowania Zygmunta II Augusta*, Łódź 2000.

² Szerzej na ten temat w m.in.: Z. Spieralski, *Wojskowość polska w okresie odrodzenia 1454–1576*, [w:] *Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864, t. I, Do roku 1648*, pod red. J. Sikorskiego, Warszawa 1965.

³ W. Kula, *Problemy i metody historii gospodarczej*, Warszawa 1983, s. 129–135; Z. Guldon, *Przedmowa*, [w:] *Lustracje województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632, t. I, Województwa: poznańskie i kaliskie*, wydał Z. Guldon, Wrocław-Warszawa 1967, s. IX–XXV.

Sejm konwokacyjny, zebrany w Warszawie po śmierci Augusta III⁴, uchwalił konstytucję pod nazwą *Kwarta sprawiedliwa*. Na podstawie tej ustawy nakazano przeprowadzenie w całej Rzeczpospolitej lustracji dóbr królewskich. Ustawodawca wyznaczył też lustratorów dla poszczególnych województw i ziem. Ziemi wieluńskiej wyznaczono Józefa Sławęta Stawskiego, podczaszego wieluńskiego oraz Wojciecha Niemojewskiego, cześnika wieluńskiego⁵.

Starostwo wieluńskie można zaliczyć do grupy zamożnych królewskich województwa sieradzkiego. Na jego terenie oprócz miast Wielunia i Kamionu leżały m.in. wsie: Bobrowniki, Wierzbie, Pałnów, Krzyworzeka, Wróblew, Sokolniki, Czastary, Żdzary, Przywory, Osiek, Pichlice, Łęka, Kielczygłów i część Mokrska. W latach 1553–1654 posesorami interesującego nas starostwa byli początkowo Koniecpolscy, a następnie spokrewnieni z nimi Denhoffowie. W roku 1646 dokonano podziału starostwa wieluńskiego, z którego wyodrębniono dzierżawę sokolnicką. W skład starostwa grodowego pozostawiono miasto Wieluń oraz dwie wsie Bobrowniki i Kamion⁶. W II połowie XVII i w XVIII wieku posesorami jego byli m.in. Adam Biskupski (1657–1667), Olszowscy – Hieronim (1667–1676), Marcin Konstanty (1677–1687) i Andrzej (1703–1719), Franciszek Tarło (1720–1731)⁷ oraz rodzina Męcińskich⁸.

Męcińscy z Kurozwek, herbu Poraj, wywodzą się z dawnego województwa lubelskiego. W XVII i XVIII wieku należeli do grupy zamożnej szlachty, dzięki m.in. bogatym ożenkom. Na ziemi wieluńskiej ród ten pojawił się już w XVI wieku, kiedy Wojciech Męciński zawarł związek małżeński z Barbarą Kobylanką, dziedziczką m.in. Działoszyna. Z tego związku na świat przyszło sześćoro dzieci – 2 córki i 4 synów. Do najwyższych godności doszedł Andrzej, który w roku 1590 został kasztelanem wieluńskim. Był on dwukrotnie żonaty. Z pierwszą żoną, Anną z Choćwi Balówną, miał dwie córki i trzech synów. Z drugiego małżeństwa z Barbarą Ługowską pozostawił dwie córki i dwóch synów. Po jego śmierci w 1603 roku ród podzielił się na dwie linie. Pierwsza to linia żarecka, której protoplastą był Maciej i druga działoszyńska, której protoplastą był Andrzej.

⁴ August III Sas zmarł 17 września 1763 roku; sejm konwokacyjny obradował w Warszawie od 7 maja do 23 czerwca 1764 roku, zob. W. K o n o p c y Ń s k i, *August III Sas*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. I, Kraków 1935, s. 184; W. K r i e g s e i s e n, *Sejm Rzeczpospolitej Szlacheckiej – do roku 1763. Geneza i kryzys władzy ustawodawczej*, Warszawa 1995.

⁵ *Volumina Legum*, t. VII, Petersburg 1860, s. 24.

⁶ J. G o l d b e r g, *Zarys gospodarczo-społeczny rozwoju ziemi wieluńskiej w XVI–XVIII*, „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi” 1961, Seria Etnograficzna, nr 5.

⁷ *Urzednicy województwa łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, pod red. A. Gąsiorowskiego, Kórnik 1993.

⁸ Tamże, s. 232–235

Na ziemi wieluńskiej aktywnie działali m.in. Wojciech Kazimierz, podkomorzy wieluński (1657–1669), uczestnik bitwy pod Beresteczkiem w 1651 roku, jego syn Kazimierz – chorąży (1683–1686) oraz starosta wieluński (1687–1702)⁹, a także Wojciech, urodzony w 1698 roku z Michała Mikołaja i Felicjany z Ruczych. Ten ostatni karierę polityczną rozpoczął w 1733 roku na elekcji Stanisława Leszczyńskiego. Już w 1738 roku, po bracie Janie, przejął starostwo wieluńskie, a w 1759 radomskie (radomszczańskie). Posłował na sejmy (w 1761, 1762, 1764, 1765). W roku 1765 otrzymał godność kasztelana sądeckiego. W roku 1767 został Kawalerem Orderu św. Stanisława. Posiadał dobra na terenie ziemi wieluńskiej (m.in. Działoszyn) i w województwie krakowskim. Zmarł w roku 1771 roku. Ze związku małżeńskiego z Anną z Głogowskich zostawił córkę Urszulę i syna Stanisława, któremu już w roku 1764 scedował starostwo wieluńskie¹⁰.

Dotychczas opublikowano lustrację królewsczyzn ziemi wieluńskiej z lat 1564–1565¹¹, 1616–1620¹², 1628–1632¹³ i 1659–1661¹⁴ i 1789¹⁵.

Prezentowana lustracja starostwa wieluńskiego z roku 1764 pochodzi z zasobów Archiwum Głównego Akt Dawnych i jest przechowywana w zespole Wieluńskie Varia, sygnatura nr 6, strony od 29 do 38. Przy opracowaniu niniejszej lustracji kierowano się zasadami zawartymi w instrukcji wydawniczej dla źródeł epoki staropolskiej¹⁶. W celu wyjaśnienia niektórych pojęć korzystano ze *Słownika języka polskiego*, pod redakcją W. Doroszewskiego i *Encyklopedii Historii Gospodarczej Polski do 1945 roku*¹⁷.

⁹ Patrz S. U r u s k i, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. X, Warszawa 1913, s. 322–326.

¹⁰ Szerzej na jego temat patrz: A. S o w a, *Męciński Wojciech*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. XX, Warszawa 1975, s. 500–501.

¹¹ *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565*, cz. II, wydał A. Tomczak, Bydgoszcz 1963.

¹² *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1616–1620*, cz. 1–2, wydali Z. Górski, R. Kabaciński, J. Pakulski, Wrocław-Warszawa 1994.

¹³ *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. II, województwo sieradzkie, wydał Z. Guldon, Wrocław-Warszawa 1969.

¹⁴ Brak w niej lustracji starostwa wieluńskiego, na co wskazywano podczas prezentowanej lustracji. (*Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, cz. II, województwo sieradzkie, łęczyckie, brzesko-kujawskie, inowrocławskie i ziemia dobrzyńska, wydali Z. Górski, J. Pakulski, A. Tomczak, Toruń 1996).

¹⁵ *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789*, cz. II województwo sieradzkie, t. 2, powiaty piotrkowski, radomszczański, wieluński i ostrzeszowski, wydali R. Kabaciński, K. Mikulski, J. Pakulski, Toruń 2007.

¹⁶ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, pod red. K. Lepszego, Wrocław 1953.

¹⁷ *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. I–XI, Warszawa 1958–1969; *Encyklopedia historii gospodarczej Polski do 1945 roku*, pod red. A. Mączaka, t. 1–2, Warszawa 1981.

Można stwierdzić, że niniejsza lustracja stanowi ważne uzupełnienie tych już opublikowanych i stanowi cenne źródło do historii społeczno-gospodarczej ziemi wieluńskiej.

Starostwo Wieluńskie

Dnia siedemnastego kwietnia, w roku terazniejszym¹⁸ do tego przybyliśmy, w którym za przywilejem Najjaśniejszego Augusta 3ciego Króla Poll¹⁹: declata prigesima mensis Maji 1738 Wschowie, zastaliśmy w possessyi²⁰ Wielmożnego JM Pana Wojciecha z Kurozwęk Męcińskiego, starostę grodowego miejsca tego i radomskiego, pułkownika i rotmistrza wojsk koronnych pancernego znaku, którego ad praesens²¹ w przytomności nie masz, tylko obecnie znajduje się Urodzony Klembowski²² komisarz. Jego temu według konstytucyi sejmu konwokacyjonalnego²³ rejestra²⁴ wszelkich intrat²⁵ gotowych krescencji²⁶ i wszelkich dochodów położyć nakazaliśmy, który czyniąc zadość kładzie rejestra gotowych importacji²⁷. My zapatrzywszy się na położone rejestra nie znajdujemy żadnych podanych krescencji, i tak one ku dalszej likwidacji przyjeniliśmy. Stąd, że gdy lustracji ostatniej anni²⁸ 1661 nie kładą, której justyfikuje się²⁹, że w Metryce Koronnej nie masz Starostwa Wieluńskiego, kładą tylko dawnych dość, jedne 1616, drugą 1629. Z tych dochodzimy, że folwark był jakiś pod zamkiem, drugi w Kamionie. Ten tedy Urodzony Ignacy Klembowski komisarz, gdy żadnych rejestrów, krescencji nie kładzie, tym tylko sposobem eksplikacją³⁰ z siebie daje, że grunta, które w małej szczupłości w Wieluniu znajdują się, przyłączone są do austerii³¹ na przedmieściu do zamku należącej. W Kamionie zaś grunta w samych sytuowane piaskach, że więcej robocizna na nie obrócona wyniosła niż w krescencji prowentu być mogło. Dla tego te grunta jedne chłopom nadane, drugie do arendy³² przyłączone, robocizny na czynsz puszczone i skła-

¹⁸ 1765 r.

¹⁹ August III Sas (1696–1763); elektor saski i król polski (1734–1763)

²⁰ Tu w dzierżawie

²¹ Osobiście

²² Herbu Roch, rodzina wywodząca się prawdopodobnie z ziemi warszawskiej.

²³ Sejm konwokacyjny obradował w Warszawie od 7 maja do 23 czerwca 1764 roku

²⁴ Chronologiczny spis dokumentów z podaniem treści i miejsca ich przechowywania.

²⁵ Dochód, zysk.

²⁶ Plany, zbory, przychody z płodów rolnych.

²⁷ Wpływów

²⁸ Roku.

²⁹ Usprawiedliwia się.

³⁰ Uzupełnienie, dopełnienie

³¹ Karczma zajezdna, gospoda, zajazd, oberża

³² Dzierżawa.

dowe³³. To wszystko w gotowym groszu więcej importuje³⁴, których provenencyji³⁵ położył rejestra. My te odebrawszy, tychże do indagacyji³⁶ przystąpiwszy, z której że nic więcej nie pokazało się, bo oprócz wieluńskich gruntów, które [...], noszące nazywać się mogą, tylko według zeznania nie masz nad zagonów³⁷ trzysta. Kamion, Bobrowniki na tych gruntach jedyne piaski i wydmuchowiska. Dla tego Urodzonego Komisarza Wielmożnego Starosty do zaprzysiężenia tych przypuściliśmy rejestrów, który w przytomności Urodzonych Adama Czystkowskiego³⁸ subdelegata grodzkiego wieluńskiego, Wojciecha Piusa Samuela Bronikowskiego cześnikowicza ostrzeszowskiego³⁹, Tadeusza Chromińskiego cześnikowicza inowłodzkiego⁴⁰ i inszych przysięgł rotą konstytucyji opisaną⁴¹. Po którym zaprzysiężeniu do dalszej przystąpiliśmy lustracyji.

Zamek w mieście Wieluniu

Ten urca annom 1727 pogorzał i długi czas prawie in ruderibuo⁴² zostawał, którego przez szczupłą prowentów starościńskich Wielmożny Starosta nie mógł zreperować, atoli uważając pogranicznego miasta ozdobę fortun szlacheckich, przez niszczenie ksiąg, ruinę i samych murów zamkowych z [...] post annom 1747 według możności wziął się do reparacyji i tak znacznym sumptem najprzód dach cały dał, belki pozawłoczył, sklep⁴³ na księgi i izbę sądową, drugą dla regenta⁴⁴ na dole sporządził, na górze zaś pokojów trzy ze wszystkim zreperował, resztą zaś w kilkunastu pokojach spustostoszały jest, co z oczywistości pokazuje się, iż przy tej intracie nie może być sposobności do reparacyji, bo nie tylko żebyśmy kwarty żadnej nie uczynili, ale choćby i cały prowent starościński na to był łożony, pewnie trzylatosia prowidencyji⁴⁵ ledwie by starczyło. A tak, gdy obmyślenia Rzpta nie uczyni, w niepamięć przez zrujnowanie łatwo przyjdzie, który już teraz ma początki konserwacyji⁴⁶ swojej, gdyż przez dach

³³ Opłata za przechowywanie towarów.

³⁴ Wnosi

³⁵ Tu: dochody.

³⁶ Wypytywanie, dopytywanie

³⁷ Pas zaoranego pola, szerokości kilku lub kilkunastu skib.

³⁸ Herbu Ogończyk.

³⁹ Herbu własnego, syn Jana Aleksandra cześnika (1754–1772), podstolego (1772–1775), podczaszego (1775–1778) i Stolnika (1778–1781) ostrzeszowskiego (patrz: Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego).

⁴⁰ Herbu Lubicz.

⁴¹ W konstytucyji sejmu konwokacyjnego z 1764 roku

⁴² W ruinie

⁴³ Tu: izba, pokój, pomieszczenie.

⁴⁴ Urzędnik kierujący kancelarią

⁴⁵ Tu: trzyletnie dochody.

⁴⁶ Tu: naprawy.

zreperowany już mury do ostatniej przyjąć nie mogą ruiny. Ten zamek kwadrat murowany w trzech częściach, pokoje na górze, na dole sklepy i miejscami izby, w czwartej części murem zakończony. Brama od miasta murowana z mostem niegdy zwodzonym. Furtka ku Paulinom⁴⁷ w murze. Fosa znaczna w koło, ale to wszystko w ostatniej ruinie, co dla obmyślenia do reparaacji, Prześwietnej Komisji Ekonomicznej Skarbu Koronnego oddajemy.

Do tego zamku austeria na przedmieściu pod Paulinami, ze stajnią zajezdną wielką. Przy tej na jednej stronie izba z komorą i kuchnią, reparaacji potrzebuje. Z drugiej strony tej stajnie, nowo wystawione na jednej stronie, pokoiów dwa na drugiej izba gospodarska i komora, to wszystko gontami⁴⁸ pobite.

Młyn przed bramą o jednym kole, który w lustracji 1616 anni dawał do zamku żyta ćwiertni⁴⁹ ośm, pszenicy ćwiertni dwie, teraz pieniędzmi płaci do zamku złotych sto. Drugi młyn pod Reformatami⁵⁰ ten przez konstytucją 1609 anni szpitalowi Świętego Ducha w Wieluniu jest inkorporowany⁵¹.

Miasto Wieluń

To miasto całe murem obmurowane i dosyć wysokiem, w częściach zrujnowanym, w którym bram jest trzy. Jedna ku Rudzie⁵² dosyć nadrujnowana. Druga ku Dąbrowie⁵³. Trzecia ku Gaszynie⁵⁴. Te wszystkie zrujnowane, a do wszystkich zamknięcia nie masz. W tym murze jest furtka ku Reformatom. Na tym także murze baszty⁵⁵, które gdzie były z gruntu zrujnowane, oprócz co na bramie rudzkiej i przy Paniach Bernardynkach⁵⁶, znak tylko dawnej ozdoby pokazują. Miasto to dawniej pokazuje znaczną osiadłość swoją, i ex ruderibus⁵⁷ znać, że wszystko murowane było, teraz tylko w rynku kamienic kilka całych, insze tylko [...] kamienic trzymają, a w tyłach drzewem budowane. Ulice zaś wszystkie drewnianymi budynkami zabudowane, których w liczbie rachując. Miasto

⁴⁷ Zakon Braci św. Pawła Pustelnika, do Wielunia sprowadzony przez Władysława Opolczyka, zob. T. Olejnik, *Leksykon miasta Wielunia*, Wieluń 2007, s. 12.

⁴⁸ Wąskie, cienkie deseczki, służące do pokrywania dachów lub szalowania zewnętrznych ścian budynków.

⁴⁹ Staropolska miara objętości ciał sypkich.

⁵⁰ Odłam franciszkanów, powstały w XVI wieku, do Wielunia przybyli w 1629 r., zob. T. Olejnik, *Leksykon ...*, s. 125.

⁵¹ Wcielony. Konstytucja „Szpital Wieluński”, zob. *Volumina Legum*, t. II, Petersburg 1859, s. 469.

⁵² Wieś położona na południowy-wschód od Wielunia.

⁵³ Wieś położona na północny-zachód od Wielunia

⁵⁴ Wieś położona na południe od Wielunia.

⁵⁵ Wieże warowne w dawnych zamkach i murach obronnych.

⁵⁶ Zgromadzenie zakonne ss. bernardynek sprowadzone do Wielunia na początku XVII wieku, zob. T. Olejnik, *Leksykon ...*, s. 122–123.

⁵⁷ Tu: zniszczenia, ruina.

przedmieścia osiadłych jest sto trzydzieści ośm, oprócz tych libertowanych⁵⁸. Trzy pierwsze urodzonego Psarskiego stolnika wieluńskiego⁵⁹, druga Wężykowska⁶⁰, trzecia pusta w rynku księży Paulinów. Także w prawach swoich od miasta będące pierwsza wielmożnego Starosty Wieluńskiego w rynku, druga w ulicy urodzonych Masłowskich⁶¹, trzecia urodzonego Wolskiego⁶². Dworek urodzonych Myszkowskich⁶³ nie daleko bramy Gaszyńskiej, dom księży Paulinów. Pod ich klasztorem tychże samych folwark, także pod klasztorem. Dworzec księży Pijarów⁶⁴ murowany z oficynami drewnianymi, nie daleko bramy Gaszyńskiej, dworek urodzonych Walichnowskich⁶⁵ drewniany. Pod Pannami⁶⁶ browar. W mieście miejski pusty browar Wojciechowskiego, mielcuch⁶⁷ Rogawskiego, mielcuch Rossnowskiego, mielcuch Siwika, mielcuch Iglickiego, pustych placów wszystkich w liczbie, tak w mieście jako i po przedmieściach rachuje się pięćdziesiąt siedm. W środku miasta jest ratusz murowany, który dosyć ma jeszcze ruiny, gdyż od roku 1750 dopiero zaczęło miasto reperować, a to za staraniem Wielmożnego Starosty, który dopiero ich przynaglał, aby z prowienienicy tak wójtowskich jak garcowego⁶⁸ na reparacyją łożeli. Przy tym ratuszu jatki⁶⁹ są drewniane z gruntu złe. Te nakazaliśmy, aby ich doszczętu znieśli, a nowe wystawiali, dla niebezpieczeństwa ognia na całe miasto.

W tym mieście intra monia kościoły znajdują się. Pierwszy kolegiata murowana, przy niej wikaria⁷⁰ murowana i kilka rezydencyji jest osobno postawionych dla wygody kanoników⁷¹. W rynku kolegium Księży Pijarów i szkoły wielką część w rynku zabierające⁷². W tyle tego kolegium kościół murowany ku rudzkiej bramie, tychże Księży Pijarów. Przy bramie gaszyńskiej klasztor z kościołem i innymi budynkami obmurowany Wielebnych Panien Bernardynek Reguły Franciszka Świętego. Przy bramie dąbrowskiej kościół z klasztorem także ob-

⁵⁸ Zwolnionych.

⁵⁹ Franciszek Ksawery Psarski łowczy (1734), podstoli (1734–1750), stolnik (1750–1772) wieluński.

⁶⁰ Herbu Wąż.

⁶¹ Herbu Samson.

⁶² Herbu Ogończyk.

⁶³ Herbu Jastrzębiec.

⁶⁴ Zakon Kleryków Regularnych Matki Bożej od Szkół Pobożnych, sprowadzeni do Wielunia w 1684 r., zob. T. O l e j n i k, *Leksykon...*, s. 124–125.

⁶⁵ Herbu Wieruszowa.

⁶⁶ Potoczna nazwa zakonu ss. bernardynek.

⁶⁷ Słodownia, browar.

⁶⁸ Lub garowe, rodzaj podatku.

⁶⁹ Kram z mięsem.

⁷⁰ Dom mieszkalny dla wikarych.

⁷¹ Członek kapituły przy kolegiacie.

⁷² Tu: zajmujące.

murowany i z inszemi pobudynkami Księży Augustianów⁷³. Z bramy na przedmieście wychodząc jest kościół Szpitalny Świętego Ducha⁷⁴ drewniany, przy nim szpital⁷⁵ stary wszystko reparacyi potrzebuje. Na tym przedmieściu, przy młynku szpitalnym, a przed fosą, z miasta idąc, jest kościół i klasztor z ogrodem Księży Reformatów wkoło obmurowany. Na przedmieściu rudzkim, przy kończącym się przedmieściu, kościół, klasztor, ogród z inszemi pobudynkami wkoło obmurowany Księży Paulinów.

W tym mieście znajduje się wójtostwo, które miastu inkorporowane⁷⁶, na poprawę murów, fos, bruków, przez konstytucyję roku 1581 temuż miastu. Dlatego żadnej z tego wójtostwa kwarty nie wyciągamy. A gdy insze za przywilejem Najjaśniejszego Zygmunta Augusta, Króla Poll. declata et acta Varsaviae In Conventa Generalii Regni Feria Secunda post festum Sanctor Trium Regum proxima anno 1557 jest im pozwolony prowent gorzałkiey wszelkiej na tąż samą reparacją, dla czego nakazaliśmy mieszczanom, aby z tych procentów znaczniejszą w przyszłe czasy pokazali reparację, którzy dotychczas mało znać, do czego prawem obowiązany Wielmożny Starostwa, aby co rocznie słucał ich kalkulacji⁷⁷, by na prywatne te provenencyja nie obracała się expensa⁷⁸, na jedną tylko szczególnie renowacją.

Całe miasto do zamku szosów⁷⁹ wydaje złotych siedmdziesiąt dwa, groszy pięć, od rzeźników za łój, który przed tym in natura⁸⁰ wydawali, teraz gotowymi pieniędzmi wypłacają złotych dwieście dwadzieścia ośm. Od tych że łopatkowego⁸¹ złotych sto pięćdziesiąt. Z austerii do której pola te, przy mieście należące, do zamku są przyłączone. Siano i owies z tej gościny⁸² dawał jednych lat po złotych pięćset, a w roku jednym dał złotych sześćset pięćdziesiąt, który teraz, gdy komora wieluńska do Rudy przeniesiona, przez co wszystek trakt obrócony. A dla tego od owsa i siana wszystek prowent upada i niechże więcej importować⁸³ tylko złotych trzysta.

⁷³ Pierwsze wzmianki o Zakonie Augustiańskim w Wieluniu pochodzą z II połowy XIV wieku, zob. T. O l e j n i k, *Leksykon...*, s. 121.

⁷⁴ Już nieistniejący, drewniany, szerzej T. O l e j n i k, *Leksykon ...*, s. 148.

⁷⁵ Ufundowany przed 1380 rokiem przez Władysława Opolczyka, pełnił funkcję przytułku, szerzej T. O l e j n i k, *Leksykon...*, s. 306–307.

⁷⁶ Wcielone.

⁷⁷ Rachunków.

⁷⁸ Wydatki, kosztu.

⁷⁹ Główny podatek płacony przez mieszczan na rzecz skarbu koronnego.

⁸⁰ W naturze.

⁸¹ Rodzaj podatku miejskiego.

⁸² Karczma.

⁸³ Tu: wyciągnąć.

Toż miasto od robienia piwa, to jest od każdego słołu w ćwiertni trzy, to jest wiertelci dwanaście wieluńskich, według lustracyji dawnej dawało wiertelci jeden słołu pszennego, wiertelci jeden owsa i pół grosza późniejszymi, to jest 1729 roku już wspominają że dawać powinni złotych tysiąc trzydzieści trzy, groszy dziesięć. O co terażniejszy Wielmożny Starostwa, że w roku 1758 w Assesoryji⁸⁴ uskarżał się. Dekreta Komisyyi Wieluńskiej z dekretu Asesorskiego w Wieluniu FERIA Tertio post festum Nationalis? Beata Virginis [...] Millesimo Septingentissimo Quinquagesimo? Nono anno circa naturam zostawił [...] dokładnie. Nierzdwoiwszy przeciwko któremu Wielmożny Starosta położył mandat temuż miastu. Od tych czas ta prowienienicyja jest warz do arendy przyłączona.

Wieś Kamion do starostwa tegoż

Ponieważ lustracyji 1661 r ostatniej Starostwa Wieluńskiego, tylko dawnej specyfikowane⁸⁵ [...] doczytujemy się, że ten Kamion był ante 1616 miasteczko, w którym roku już lustracyja opisuje jako by on pogorzały, prawa teraz to nic tylko w lustracyji miasto zostało. Zaś dawnej lustracyji tylko wieś przychodzi, której lokacja jest nad rzeką zwaną Wartą, do której od Wielunia jest most przez tę rzekę. Przy tym moście austeria porządna z stajnią dostatnią zajezdną izbą szynkową i komorą, gontami podbita, sumptem⁸⁶ Wielmożnego Starosty wystawiona, z którego mostu jeszcze anno 1616 cło wspomniane i do tych czas wybierane. Które i z cłem naramskim, że teraz przez konstytucyję abrogowane⁸⁷ rachuje sobie decesu Wielmożny Starosta złotych tysiąc, a że według przywilejów dawnych z tego cła mansjonarzom⁸⁸ wieluńskim należało się na rok soli ćwiertni dwie i co kwartał po grzywień⁸⁹ dziewięć, więc ten deceso pro bonificatione de prześwietnej odsyłamy Komisyyi.

W tej wsi lubo w dawności bywał folwark z krescencją jako lustracyja 1616 opisuje. Ale zmiarkowawszy dawniej Wielmożni Starostowie i terażniejszy, że wielką ekspensą było zarobienie tych piaszczystych gruntów niż prowienienicyja do skarbu przynosiła, dlatego już dawniej na [...] grunta podzielone i na czynsz z pańszczyzną obrócone. Jakoż ta wieś i z wójtostwom posiadała ról dwanaście, z których według podanego inwentarza uprzywilejowanego wójta pokazuje się z poddanemi jego w posesyji trzymanyh ról trzy. Gromada tylko ról dziewięć.

⁸⁴ Sąd nadworny asesorski rozpatrywał m.in. odwołania apelacje od sądów miejskich oraz sprawy dotyczące dóbr królewskich.

⁸⁵ Wyszczególnione, wymienione.

⁸⁶ Kosztem, nakładem.

⁸⁷ Zniesione.

⁸⁸ Kapłani niższego rzędu bez obowiązków kościelnych zobowiązani do pełnienia wyznaczonych funkcji liturgicznych i duszpasterskich.

⁸⁹ Miara masy.

Co kwart uczyni trzydzieści sześć. Teraz podają kwart czynszowych pięćdziesiąt siedm, reszta dla podwyższenia intraty. Znaczna część z gruntu folwarcznego przydano⁹⁰ do arendy. Jeszcze w częściach nie osiadłych jest podana intrata. Składowego skąd można wnosić, że teraz tą industyją⁹¹ na gotowy grosz obrócone to gospodarstwo jest większą proweniencyją na kwartę i tak tylko budynki zostają. Dworek o dwóch izbach i komorach we środku, kuchenka gontami pobity, terazniejszego Wielmożnego Starosty kosztem wystawiony. Chlew z stajenką deskami pobity, suszarnia stara drzewem dobrze, dach jeszcze nie zły, ale wewnątrz zrujnowana. Gorzelnia gontami pobita. Browar nowo wystawiony przez terazniejszego Wielmożnego Starostę, gontami pobity. W tych jak kotły, garce, tak i insze naczynia własne są Wielmożnego Starosty. Przy tym browarze stajenka, szopa i spichlerzyk deskami pobite. Stodoła o jednym bojowisku⁹², dwóch sąsiekach⁹³, dobra. Młyn na rzece Warcie kół trzy mający, młynica⁹⁴ z izbą, komorą i sienią gontami pobita. Tama na rzece dla wody utrzymania.

W tej wsi jest osiadłości z pustkowianami chałup czterdzieści ośm. Ci płacą czynszu według podanego inwentarza złotych sto jedenaście. Najmu z ról złotych tysiąc czterdzieści pięć, zagonowego⁹⁵ strzedni⁹⁶ rok 1764 biorąc z ról, które do dworu należały, a na gromadę wydzielone, dają złotych sto osiemdziesiąt, groszy dwadzieścia cztery. Owsa dają na sep⁹⁷ wiertelki trzydzieści pięć. To wszystko gromada trzy razy do roku tłokę⁹⁸ odbywać powinna na grunta kamiońskich lub wieluńskie pieszo lub bydłem, szarwark⁹⁹ do młyna lub most, czynić powinni. Stróżą¹⁰⁰ strzec kolejno.

Wójtostwo w Kamieniu

W tym wójtostwie za przywilejem Najjaśniejszego Augusta 3ciego de data ipso die Septima Mensis Junny 1752 die anno Wschowie, znajduje się Urodzony Jan

⁹⁰ Tu: włączono.

⁹¹ Odroczenie, zwłoka.

⁹² Klepisko.

⁹³ Przedział w stodole, w którym składowano zboże lub siano.

⁹⁴ Budynek, w którym umieszczony jest młyn.

⁹⁵ Pas zaoranego pola, szerokości kilku lub kilkunastu skib.

⁹⁶ Popzedni.

⁹⁷ Danina uiszczana w zbożu od gospodarstwa chłopskiego, z czasem zamieniona na stały podatek od łana.

⁹⁸ Inaczej powaba; dodatkowa robocizna nie wliczana do zasadniczego wymiaru pańszczyzny, świadczona na wezwanie dworu w okresie prac polowych (np. podczas orki, siewu, żniw itp.)

⁹⁹ Roboty pańszczyźniane przy drogach i mostach.

¹⁰⁰ Obowiązek kolejnego pilnowania przez chłopów pańszczyźnianych zabudowań dworskich, kóp zboża, stogów siana stojących na gruntach folwarcznych, sadów i ogrodów.

Bronikowski cześnik ostrzeszowski¹⁰¹. Temu według konstytucji sejmu konwokacyjonalnego nakazaliśmy rejestra wszelkiej provenecyji podać. Który in satisfactionem osobiście ich położył, gdzie z indagacyji nic więcej nie pokazało się nad położone do intraty. Tych do zaprzysiężenia tegoż uprzywilejowanego wójta przypuściliśmy, który w przytomności Ich Mści Adama Czyszkowskiego subdelegata grodzkiego wieluńskiego, Bogusława Wierusz Bielskiego porucz- nika wojsk pruskich¹⁰² Imci Ignacego Klembowskiego, Aleksandra Jakowickiego¹⁰³, i inszych. Rotą konstytucyji opisaną przysiągł. Po którym zaprzysiężeniu do dalszej przystąpiliśmy lustracyji.

Wykazuje tedy rok strzedni 1764 z podanego rejestru krescencji oziminy i jary kop¹⁰⁴ pięćdziesiąt, tatarcki i owsa wóz na kopę jeden rachując. Te według zwyczajów, kontraktów kraju tutejszego, kopę po złotych trzy rachując, wynosi summy złotych sto pięćdziesiąt siana wozów dwadzieścia cztery pro commodo fundi zostawiwszy wóz dwanaście, na intratę drugie dwanaście rachując wóz po złotych trzy wynosi summę złotych trzydzieści sześć. Do tego wójtostwa należy pieszych poddanych dwóch, ci robią w tydzień po dwa dni, czynszu dają złotych trzy, owsa wiertelki dwa, wszystkiej prowienienicyji na intratę wynosi in summa złotych sto osiemdziesiąt dziewięć. Z tego na utrzymanie gruntowej prowienienicyji, gdyż żadnego piennężnego nie miał tylko dworskie bydła i dworską czeladź. Więc na gospodynią z parobkiem złotych sześćdziesiąt trzy, na fornala złotych dwadzieścia, na poganiacza złotych piętnaście, na utrzymanie wozów, bron, pługów, radła i inszych potrzeb gospodarskich złotych czterdzieści, co wynosi w summie złotych sto trzydzieści ośm. Zostaje się do wyciągnięcia kwarty złotych pięćdziesiąt jeden, z tych trzy części zostawujemy posesorowi, zostaje na kwartę złotych dwanaście, groszy dwadzieścia dwa i pół. Której kwarty z tego wójtostwa żadnej nie płacono. Teraz ten uprzywilejowany posesor zaczynając od raty marcowej anni 1766 do skarbu koronnego, komory wieruszowskiej, moneta in regno curenti¹⁰⁵ wypłacać powinien. Podług której i każdy nowy posesor kwartę tę, dawnymi obostrzoną prawami, także oddawać powinien, a to pod egzekucyją skarbową lub wojskową za wydaniem delaty¹⁰⁶ dla wojska.

W tym wójtostwie jest dworek ze dwiema izbami, dwiema komorami pod gon- tem, dość porządnie przez terażniejszego uprzywilejowanego posesora wysta- wiony, przy nim piwnica podwójna. Chlewów pięć, z drzewa pod topór obrobio- nego, pod deskami de nova radice wystawionych przez tegoż posesora i stodoła

¹⁰¹ Jan Aleksander herbu własnego, patrz przypis numer 23.

¹⁰² Herbu Wierszowa.

¹⁰³ Herbu Jelita.

¹⁰⁴ Staropolska miara liczeniowa.

¹⁰⁵ Tu: moneta według kursu krajowego.

¹⁰⁶ Tu: wykaz zaległych podatków.

z dwiema sąsiedkami, bojowiskiem jednym, w której jest spichlerzyk, ta od spodu gontami pobita, dalej słomą pobita. Ten urodzony posesor nie tylko że dostatecznie za swojej posseyji to zreperował wójtostwo, ale i łąki znacznym do tegoż wójtostwa sumptem należycie wyrudował¹⁰⁷.

Wieś Bobrowniki do starostwa tego

Tej wsi żadnego folwarku nie masz, tylko jest osiadłego gospodarze, młyńskimi rolami czterdzieści, którzy wedle podanego inwentarza czynszu płacą złotych sto czterdzieści cztery, groszy piętnaście. Z najmu ról i za pańszczyzną złotych tysiąc pięćdziesiąt dwa, groszy dwadzieścia pięć i pół. Zagonowego z ról pustych złotych dwieście dziewięćdziesiąt pięć groszy dwadzieścia cztery. Rok postrzedni biorąc 1762 owsa dają wiertelki trzydzieści cztery, miar¹⁰⁸ trzy i pół. Ta wszystka gromada trzy razy ma do roku tłokę¹⁰⁹ odbywać na grunta kamieńskie lub wieluńskie pieszo lub bydłem. Szarwark do młyna lub mostów czynić powinni. Stróżą strzec kolejno.

W tej samej wsi znajdują się chałup cztery Prześwietnej Kapituły Gnieźnieńskiej osiadłych gospodarzów na półrolkach¹¹⁰ czterech, o których lokacyji między gromadą bobrownicką w żadnej nie doczytaliśmy się lustracyji, ani też na te żadnego nie odebraliśmy dokumentu położonego sobie. Na których Wielmożny Starosta Urodzony wójt tudziesz i gromada cała uskarżenie zanieśli, że znaczne na niwy powykopowali bory. Z lustracyji 1616 pokazuje się, że przy tej wsi znajdowało się młynów cztery, jeden na rzece Niechcicy Trumina zwany, drugi młyn Drab nazwany, te dwa młyny są zrujnowane i stawki przy nich puste, tylko na zalewach onychże trawy rosną, do których chłopci z pustkowiecia Lisowie¹¹¹, Kapituły Gnieźnieńskiej należącej, połowej, koszenia wdzierają się, o co się uskarżała bobrownicka gromada, że wiolencyje¹¹² często robią. Trzeci młyn na rzece Warcie ad preaseno¹¹³ znajduje się Paweł Tasarz zwany o jednym kole, młynica, izba i komora pod deskami reparacyji potrzebująca. Czwarty na tejże rzece, zrujnowany i ten.

¹⁰⁷ Wykarczować.

¹⁰⁸ Miara masy

¹⁰⁹ Dodatkowa robocizna nie wliczona do zasadniczego wymiaru pańszczyzny, świadczona na wezwanie dworu w okresie prac polowych.

¹¹⁰ Gospodarz na gospodarstwie półłanowym.

¹¹¹ Obecnie Lisowice wieś w gminie Działoszyn.

¹¹² Bezprawnie, napady.

¹¹³ Osobiście.

Wójtostwo w Bobrownikach

W tym wójtostwie przywilejem Najjaśniejszego Augusta 3-go Króla Polskiego de datacius die Vigesima Julii 1741 Varsaviae są ad praesens in possessione Urodzeni Franciszek i Teresa z Morawskich Ciaglińscy¹¹⁴ małżonkowie, którym podług konstytucyi sejmu konvocationis nakazaliśmy rejestra wszelkie, pro-wienencyji do intraty podać, z których z czynionej od nas indagacyji, że więcej nad podane nie pokazało się pro-wienencyji onych do zaprzysiężenia Urodzonego Franciszka Ciaglińskiego przypuściliśmy, jakoż w przytomności Urodzonych Ignacego Klembowskiego, Adama Czyszkowskiego, Adama Kamoskiego¹¹⁵, Marcina Ciaglińskiego i inszych przysięgł, po którym zaprzysiężeniu do dalszej przystąpiliśmy lustracyji.

Podług nam podanych rejestrów wyklikwidowaliśmy krescencyji oziminej i jarrej, tatarskiej i owsa wóz jeden, na kopy rachując kop czterdzieści jedną, snopów czterdzieści trzy. Rok strzelni wzięwszy 1763. Te według zwyczaju kraju tu-tejszego redukując każdą kopę po złotych trzy, czyni złotych sto dwadzieścia cztery, groszy piętnaście. Siana wozów dwadzieścia pięć na gotową ekspens zostawujemy wozów dwanaście, na intratę rachujemy wozów trzynaście, wóz po złotych trzy, czyni złotych trzydzieści dziewięć, za łąkę i najem ról strzelni rok biorąc 1764 wynosi złotych sto dziesięć. Co wraz złączywszy uczyni złotych dwieście siedemdziesiąt, groszy piętnaście. Z tego na utrzymanie gruntowej pro-wienencyji rachujemy na gospodynią z gospodarzem złotych sześćdziesiąt trzy, na fornała złotych dwanaście, na poganiacza złotych piętnaście groszy piętnaście, na utrzymanie statków gospodarskich, poprawę onychże, złotych trzydzieści. Co uczyni w sumie złotych sto trzydzieści ośm, groszy piętnaście. Zostaje do wyciągnięcia kwarty złotych sto trzydzieści pięć. Z tych trzy części posesorowi zostawiwszy, na kwartę sprawiedliwą należy stąd złotych trzydzieści trzy groszy dwadzieścia dwa i pół. A tej kwarty dotąd z tego wójtostwa żadnej nie płacono. Teraźniejszy Uprzywilejowany Posesor zaczynając od raty marcowej anni 1766 do skarbu koronnego, komory wieruszowskiej, moneta in regno currenti wypłacać powinien. Podług której i każdy nowy posesor kwadrę tę, dawnemi ostrzeżoną prawami, także oddawać ma. A to pod egzekucją skarbową lub wojskową za wydaniem dla wojska delaty.

W tym wójtostwie dwór o jednej izbie, alkierzu¹¹⁶, komorach dwóch i kuchenką nowo postawioną pokoiku bez pieca, a pokładem z dylów¹¹⁷ ciosanych, dach

¹¹⁴ Herbu Prus I, wywodzą się z Podlasia i woj. lubelskiego, zob. S. U r u s k i, *Rodzina...*, t. II, Warszawa 1905, s. 287.

¹¹⁵ Herbu Jelita.

¹¹⁶ Boczny, mały pokój służący zwykle za sypialnię.

¹¹⁷ Bal, pień drzewa przepiłowany wzdłuż.

z jednej strony niedawno gontami pobity, z drugiej strony deskami, reparacyji potrzebuje. Około którego sad w podwórzu jest. Stajnia z sieczarnią nowa, pod deskami. budynek browarek zwany, w podwórzu, zły, reparacyji potrzebuje. Obo-ry na bydło o dwóch chlewach pod deskami dobre. Stodoła wielka o jednym bo-jowisku, dwóch sąsiekiach pod deskami, reparacyji potrzebuje. Chłopów i młynka należy do tego wójtostwa trzech, którzy w tydzień dni sześć pieszko robią, żadnej innej daniny nie dają.

Łanów w tym całym starostwie wieluńskim wybranieckich¹¹⁸ żadnych nie masz.

Specyfikacja¹¹⁹ intrat wszelkich Starostwa Wieluńskiego cum attenem tuz do ułożenia kwarty

W którym starostwie dla zwyż wyrażonych racji żadna się nie znajduje kre-scencyja przystępujemy do sumariusza gotowych intrat. I tak najprzód arenda, która w Kamionie pryncypalnie w browarze jest, do której [...] przód folwarcz-ne Kamiona pozostałe od wydzielenia na chłopów rolę. Młyn z prowiennecyją dwóch set pięćdziesiąt złotych; kamioński szynk w austerii wieluńskiej, szynk w Kamionie i w Bobrownikach, mostowe oprócz cła, które zniesione przez teraż-niejszą konstytucyję. Wymiar od słodów mieszczan wieluńskich piwa robiących należy za to wszystko podług kontraktu położonego, płaci arendarz co rocznie złotych dwa tysiące sto pięćdziesiąt. Austerii wieluńskiej złotych trzysta. Mia-sto Wieluń płaci szosu złotych siedemdziesiąt dwa groszy pięć, za łój złotych dwieście dwadzieścia ośm, łopatkowego złotych sto pięćdziesiąt. Z młyna na przedmieściu czynszu złotych sto. Z Kamionia gromada płaci czynszu ziemne-go? złotych sto jedenaście, najmu z ról też gromada płaci złotych tysiąc czter-dzieści pięć. Ciż zagonowego płacą złotych sto ośmdziesiąt groszy dwadzieścia cztery. Wieś Bobrowniki: z tej wsi gromada płaci czynszu ziemnego złotych sto czterdzieści cztery groszy piętnaście, z najmu ról ciż płacą złotych tysiąc pięć-dziesiąt dwa groszy dwadzieścia pięć i pół, zagonowego też gromada płaci zło-tych dwieście dziewięćdziesiąt pięć groszy dwadzieścia cztery. Owsa sepnego wydają gromady wiertelki sześćdziesiąt dziewięć, miar trzy i pół. Siana według indagacyji bróg¹²⁰ jeden, tych nie redukujemy pro commodo fundi co wynosi summy złotych pięć tysięcy ośmset trzydzieści groszy trzy i pół.

¹¹⁸ W wyniku reform wojskowych Stefana Batorego z 1578 roku na 20 łanów, jeden „wybra-niecki” miał być uposażeniem chłopca, zwolnionego z pańszczyzny i podatków ale zobowiązane-go do służby wojskowej z uzbrojeniem i umundurowaniem, szerzej St. H e r b s t, *Wojskowość polska i wojny w okresie 1576–1648*, [w:] *Zarys dziejów wojskowości...*, s. 366.

¹¹⁹ Wyliczanie, wymienienie.

¹²⁰ Sterta, stóg.

Expens gruntowa

A lubo żadnego ekonomicznego gospodarstwa nie masz, jednak iż miasto stołeczne ziemiej cały, w którym sejmiki, sądy, targi cotygodniowe, agitują się¹²¹ dlaczego bez gubernatora obejść nie może, ano tego ponieważ i ordynaryji¹²² nie masz więc z gotowizny zostawujemy złotych pięćset, że zaś żadnej posługi miasto nie czyni do zamku, ani po wsiach polowych gospodarzów nie masz, którymi by gubernator mógł posługę odprawiać, więc na tego zostawujemy złotych dwieście, który ażeby był continuo¹²³ na usłudze w zamku. A że to starostwo wszystkie dni robotne na czynsz przez rejestra podaje, a konserwacyji budynków sumptem znacznym erygowanych potrzebuje, więc na tej utrzymanie co rocznie złotych dwieście zostawujemy. Co w sumie wynosi zostawionej in fundo ekspensy złotych dziewięćset.

Rekapitulacja percepty¹²⁴, intrat, expensy gruntowych do wyciągnięcia kwarty

Wytrąciwszy z oryginalnej sumy złotych dziewięćset na utrzymanie intraty gruntowej, zostaje na kwartę sprawiedliwą złotych cztery tysiące dziewięćset trzydzieści groszy trzy i pół. Z której trzy części dla wielmożnego starosty wieluńskiego zostawiwszy wynosi sprawiedliwie wyciągniętej kwarty złotych tysiąc dwieście trzydzieści dwa szelągów¹²⁵ dwa, monet dwa szelągi i pół. Którą sprawiedliwie wyciągnięto Wielmożny Starosta według konstytucyjji sejmku konwokacyjnego sam przez siebie, a nie poddanych, zaczynając od raty marcowej, anni 1766 do skarbu koronnego, komory wierszowskiej, moneta in regno currenti wypłacać powinien. Podług której każdy nowy posesor kwadrę tę dawnymi ostrzeżoną prawami, tak że oddawać ma. A to pod egzekucyją skarbową lub wojskową za wydaniem dla wojska delaty. Wielmożny zaś starosta produkował ostatni kwit kwarty de data octavo mensis octobris 1764 anni przez urodzonego pisarza kwarcianego i hibernowego¹²⁶ Stanisława Gadomskiego¹²⁷ pod-

¹²¹ Tu: odbywają się.

¹²² Tu: służby.

¹²³ Tu: w dalszym ciągu.

¹²⁴ Dochód, przychód, wpływ.

¹²⁵ Moneta polska miedziana.

¹²⁶ Hiberna – początkowo obowiązek kwaterowania i żywienia wojska na leżach zimowych w królewskich i dobrach kościelnych; w latach 1649–1652 przekształcony w podatek stały.

¹²⁷ Stanisław Kostka Gadomski (1718–1797) ostatni wojewoda łęczycki od 1787 roku; wcześniej, w latach 1760–1762, pełnił funkcję pisarza hibernowego i kwarcianego, patrz W. K o n o p c z y ń s k i, *Gadomski Stanisław Kostka*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. VII, Kraków 1948–1958, s. 200–202.

pisany i wpłacony przez Wielmożnego Starostę Wieluńskiego dwa symple¹²⁸ to jest starej kwarty prawami dawnymi na kwarcianego żołnierza ordynowanej złotych osiemdziesiąt sześć groszy ośm, pieniążków trzynaście. A nowej¹²⁹ na aparat wojenny pozwolonej drugie złotych osiemdziesiąt sześć groszy ośm, szelągów trzynaście, groszowego podług prawa pozwolonego złotych pięć groszy dwadzieścia dwa.

A że premissum lustratorom osobliwie grodowe lustrować starostwa, jeżeli przy swojej prowienienicy mogą sukcesorowie satisfactimem legio publice opartywać zamki, bezpieczeństwo i egzekucyjną super consictio w swoim powiecie lub ziemi czynić, więc nam dosyć tu nadmienić, że zostało się dla Wielmożnego starosty złotych trzy tysiące sześćset dziewięćdziesiąt sześć groszy dwa. A to starostwo najprzód pograniczne, potrzebujące częstej obecności, przy podających interesów w pograniczu zostających do rezolucji. Publiczne zjazdy całej ziemi i powiatu ostrzeszowskiego, bezpieczeństwo sądów agitujących¹³⁰ się. Coż mówić stante interegno¹³¹ przychodzących i wychodzących z państwa utrzymanie na koniecznie secuntanto potrzebna dla kraju pogranicznego, którą i bez osobistej ekspensy znacznej obejść się nie może. Co dla bliższego obmyślenia do Prześwietnej Komisji i Ławnitatum? jako na pograniczu będącej Ziemianie wraz z Wielmożnym Starostą dopraszamy się.

Stawy i bory wieluńskiego starostwa

Stawów w tym starostwie żadnych nie masz. Bory tych do wsi Kamiona i Bobrowniki w obszerności jest dosyć, które w jednych częściach zgodne się ku potrzebie budynkowej znajdują się, w innych niwy są pokopane.

¹²⁸ Podatek płacony od łąnu chłopskiego.

¹²⁹ Tzw. nowa kwarta inaczej dupla, która miała być przeznaczana na artylerię.

¹³⁰ Tu odbywających się.

¹³¹ Podczas bezkrólewia.